

УДК 378:37.091.212

Наталя КУЗЬМЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри перекладу
Дніпровського державного технічного університету, м. Кам'янське, Україна
e-mail: sincerity@ukr.net

ЗАСТОСУВАННЯ РІЗНОМАНІТНИХ ФОРМ ПОЗААУДИТОРНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ З УРАХУВАННЯМ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ І ПОТРЕБ СТУДЕНТІВ

Стаття присвячена дослідженню впливу застосування різноманітних форм позааудиторної виховної роботи з урахуванням індивідуальних інтересів і потреб студентів на формування особистості студента. Розкриваються недоліки виховних форм групової роботи. Підтверджується, що індивідуалізація позааудиторної роботи спрямовує виховні прийоми на розвиток здібностей, якостей особистості, які знімають напруженість і конфліктність у поведінці, стимулюють педагогічну взаємодію, співпрацю й співтворчість студентів і викладачів у різних формах її організації. Обґрунтовується, що метод проєктів сприяє формуванню особистості майбутнього фахівця.

Ключові слова: студент, позааудиторна виховна робота, індивідуалізація, вищий технічний навчальний заклад, метод проєктів.

Основна мета виховного процесу у полягає у створенні умов для становлення професійно й соціально сформованої особистості студента, здатного до творчості, до оволодіння науковим світоглядом, високою культурою й громадянською відповідальністю.

У сучасній практиці професійного виховання існують актуальні проблеми. Як показують реальний досвід і спеціальні дослідження, основні ідейно-сміслові та змістово-організаційні аспекти професійного виховання майбутніх фахівців зміщуються в бік значного збільшення масових заходів, переважно розважальних за своїм характером. У навчальному закладі, де отримують освіту кілька тисяч студентів, де послаблюються внутрішньокolleктивні зв'язки, де зростає анонімність спілкування, коли не тільки студенти, але й викладачі вже не знають один одного, проведення таких масових заходів не виявляється ефективним. Настільки високий рівень анонімності спілкування позбавляє студентів розуміння спільності їхніх цілей, завдань, професійно значущих орієнтирів, «розмиває» сформовані традиційні уявлення про атмосферу професійної спільноти, нормативи й стандарти професійної поведінки, «скасовує» регулятивні функції громадської думки в управлінні поведінкою та соціальною активністю студентів. На цьому рівні працюють переважно масові явища й ефекти, коли безконтрольність поведінки стимулює безвідповідальність особистості, коли за масовим ховається, а то й зовсім зникає індивідуальне. Отже, цілі та завдання професійного виховання вимагають організації виховних заходів і справ, пов'язаних з розширенням змісту виховної роботи

в рамках факультетів, курсів, груп; зі збільшенням студентських об'єднань за інтересами – клубів, гуртків, студій, секцій, центрів і т. ін. Саме в цих колективах з'являються реальні передумови справжньої індивідуалізації та диференціації професійного виховання, постає можливість знайти адекватну для особистості кожного студента сферу його творчої та професійної самореалізації.

Педагогічна наука має певний доробок у розв'язанні цієї проблеми. Так, загальнотеоретичні проблеми навчально-виховної роботи вищої школи висвітлюються у працях І. Беха, Є. Бондаревської, С. Вітвицької, В. Галузинського, С. Даньшевої, О. Дубасенюк, Л. Кондрашової, Є. Малигіна, А. Огурцова, І. Смолюка.

У працях авторів досліджуються питання організації навчально-виховної роботи зі студентами та педагогічні умови організації позааудиторної виховної роботи у вищих закладах освіти, проблема розвитку педагогічних технологій вищих навчальних закладів, питання виховання інженерних кадрів.

Однак, через свою багатоаспектність проблема формування особистості майбутнього фахівця у процесі позааудиторної виховної роботи потребує подальшого ґрунтовного дослідження.

Психолого-педагогічні дослідження саме з проблем позааудиторної виховної роботи здійснили Л. Акімова, В. Бондаревський, М. Гарунов, Л. Заякіна; умови і особливості організації виховної роботи в технічних вищих навчальних закладах були визначені й охарактеризовані у наукових працях О. Богатської, Ю. Корницької, Н. Кулаковської, А. Міняйлової, Ж. Свиренко, С. Цимбрило.

У вищих технічних навчальних закладах перевага надається груповим (колективним) формам виховної роботи, недостатньо ефективним і цілеспрямованим. Поясненням такого підходу до виховної роботи виступає стандартизованість й зручність для звітності про виконання.

Метою статті є дослідити вплив застосування різноманітних форм позааудиторної виховної роботи з урахуванням індивідуальних інтересів і потреб студентів на формування особистості майбутнього фахівця.

Співвідношення особистісних і професійних інтересів та можливостей студента з загальнолюдськими потребами, набуття студентами вміннями їх реалізовувати в різноманітних видах діяльності, здійснювати вибір форми виховного заходу, його підготовку й проведення передбачають застосування різноманітних форм позааудиторної виховної роботи з урахуванням індивідуальних інтересів і потреб студентів.

Індивідуалізація виховного процесу у ВНЗ робить можливим усунення недоліків у підготовці майбутніх інженерів до професійної діяльності. Індивідуалізація – це не сутність, а процесуальний аспект професійної підготовки. Індивідуалізація професійної підготовки – одна з тенденцій сучасної вищої технічної школи, складник системи професійної діяльності, спрямований на максимальний розвиток інтересів, можливостей, ціннісних орієнтацій особистості, професійне становлення і творчий розвиток кожного студента. Індивідуалізація виховного процесу – це цілеспрямована система вивчення особистості майбутнього інженера та створення умов для його професійного зростання в процесі активної участі в позааудиторних виховних заняттях. Індивідуалізація позааудиторної роботи передбачає спрямованість виховних прийомів на розвиток здібностей, якостей особистості, які знімають напруженість і конфліктність у поведінці, стимулюють педагогічну взаємодію, співпрацю й співтворчість студентів і викладачів у різних формах її організації.

Сутність індивідуалізації виховного процесу у вищій школі полягає в тому, щоб допомогти майбутньому фахівцю розкрити свої творчі можливості, виявити особливості власної особистості [1, 4]. Пошук себе в обраній професійній сфері, удосконалення здібностей, творчих рис особистості – сутність процесу індивідуалізації виховної роботи [5, 70]. Для формування особистості майбутніх фахівців у вишах використовуються різноманітні форми позааудиторної виховної роботи.

Різнорманітність форм і методів позааудиторної виховної роботи сприяє активізації позицій студентів та виступає важливою умовою самови-

раження і самоствердження в професійній сфері [7, 253].

Стимулюванню розвивального характеру позааудиторної виховної роботи сприяє індивідуалізація виховного процесу. Організація позааудиторної роботи в академічних групах включає:

- професійну спрямованість різноманітних її форм;
- новизну інформації;
- освоєння методики проведення різних позааудиторних виховних заходів;
- використання різноманітних виховних технологій, які побудовані на принципах педагогічної взаємодії, співробітництва і співтворчості та стимулюють розвиток здібностей майбутніх фахівців [5, 71].

При залученні студентів до системи реалізації організаційних форм і методів позааудиторної виховної роботи, з яких складається єдиний виховний комплекс, індивідуалізація виховного процесу може позитивно вплинути на формування особистості студентів.

За своєю сутністю це колективна праця, що поєднує діяльність викладача й студента на засадах взаємодії, співпраці та співтворчості, супроводжується максимальним виявленням індивідуальності того, хто навчає, і того, кого навчають. Індивідуалізація підготовки дозволить кожному студенту усвідомити наявність закономірності – що більше він заглиблюється в обрану діяльність, то вищими стають його вимоги до самого себе, до рівня власної професійної підготовки, то стійкішою стає потреба у творчому виконанні професійних функцій. Усвідомлення цієї закономірності можливе при забезпеченні єдності колективних, групових та індивідуальних форм позааудиторної роботи, при врахуванні нерівномірності професійного становлення студентів і диференціації виховних завдань.

Велике значення в позааудиторній виховній роботі має вироблення індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх спеціалістів. Важливо не просто поєднати загальну й індивідуальну цілі педагогічного впливу – потрібно структурувати зміст, урізноманітнити методи і форми роботи, створити для студентів ситуації професійної спрямованості, що потребують від кожного з них зусиль у досягненні колективного результату. Позааудиторна виховна робота, орієнтована на індивідуальність, змушує студентів замислитися й переконатися в необхідності подальшого вдосконалення особистих професійних здібностей [6, 43].

При поєднанні різноманітних форм позааудиторної роботи можна домогтися:

- прищеплювання кожному студенту поваги до власної особистості, власних можли-

- востей і здібностей, прагнення реалізувати свій професійний потенціал;
- зняття психологічних бар'єрів у формах самовираження;
- забезпечення способами самоактуалізації в різноманітних видах позааудиторної діяльності;
- виховання культури спілкування й толерантності в системі стосунків «викладач – студент»;
- сприйняття протилежних точок зору, позицій, стилю діяльності інших учасників виховної діяльності;
- формування потреби в професійному розвитку, готовності до співробітництва та співтворчості в груповій і колективній позааудиторній виховній роботі.

У практиці позааудиторної виховної роботи вищої школи досить широко застосовується метод проектів. Його використання у вищій технічній школі – не є винятком.

Метод проектів, який з урахуванням специфіки технічної діяльності і технічної спрямованості самоосвіти майбутніх інженерів, створює сприятливі умови для їх самореалізації та самоствердження в обраній професійній сфері.

Метод проектів – система навчання, у якій студенти набувають знань, умінь і навичок, а також компетентностей, компетенцій і метапрофесійних якостей у процесі конструювання, планування й виконання практичних завдань, що поступово ускладнюються [2, 98].

В умовах виховної проектної діяльності студентів позитивно розв'язується проблема ставлення студентів до знань, бажання просто отримати диплом поступово відходить, замінюючись усвідомленням важливості здобуття якісної вищої освіти, прагненням до творчих пошуків. На такому етапі виховний процес досягає високого рівня результативності і переростає в самовиховання.

В основі методу проектів лежить розвиток пізнавальних творчих навичок студентів, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, критично мислити.

Проектна технологія сприяє вирішенню таких завдань: інтегрувати знання, умінь студентів з різних галузей науки, техніки, творчості; сприяти засвоєнню нових знань і вмінь; формувати активність студентів; розвивати потребу у самоосвіті, самонавчанні, саморозвитку; розвивати якості, необхідні для здійснення майбутньої професії [4, 35].

Змістом навчально-дослідної діяльності виступає її індивідуалізація та орієнтація на отримання нових знань. За допомогою проектування дослідження можна вийти за його вузькі межі. Проектування сприяє формуванню відповідаль-

ності, самодисципліни, активної позиції, самоорганізації, навичок організації та планування власної діяльності, уявлення результатів своєї роботи.

Завдяки здійснюваним проектам ми отримуємо результат – упевненість студентів у собі, адекватну оцінку власних сил і можливостей, умінь працювати в команді, правильно ставити мету, обирати шляхи її реалізації, досягати поставлених цілей, що безпосередньо впливає на формування особистості майбутнього інженера.

Практична реалізація проектної технології в процесі формування особистості майбутніх спеціалістів передбачає не лише самостійне розв'язання студентами професійно спрямованих завдань, але й самостійний вибір теми проекту в руслі сучасних науково-технічних проблем, щоб сповна застосувати весь об'єм знань і досвіду.

Користь проектної діяльності для студентів полягає в можливості здобути корисну інформацію та самостійно виконати завдання, завоювати повагу оточуючих, розкрити свої кращі якості, усвідомити корисність власної діяльності для інших, знайомств із новими людьми.

Прикладом може бути спільний проект «Раціоналізація науково-технічного досвіду».

Основними завданнями запропонованого проекту є формування активної професійної адаптації студентів для відтворення професійного досвіду, сприяння налагодженню міцних професійних контактів, сприяння формуванню зацікавленості не тільки світом науки й техніки, а і формування загального світогляду.

Організація й реалізація проекту «Раціоналізація науково-технічного досвіду» здійснюється через залучення студентів до участі у виставці їхніх наукових досягнень, через конкурс раціоналізаторських пропозицій і захист творчих робіт студентів.

Тематика конкурсу обирається з урахуванням специфіки навчального закладу. У рамках цього конкурсу можна виділити напрями: удосконалення організації системи керівництва й інфраструктури; автоматизовані системи управління та інформаційні системи; сучасні способи виробництва матеріалів; паливо та сировина; сучасні енергетичні системи; системи енергозбереження.

При проведенні конкурсу робиться акцент на сприяння формуванню професійної відповідальності, самодисципліни, самоорганізації, умінь планувати свою діяльність і достойно виконувати свою справу.

На виставці наукових досягнень студенти представлятимуть макети, виставкові стенди, науково-технічні вироби, прилади й апарати, програмне забезпечення а також опубліковані

тези, статті, супровідні документи на патенти, виконані студентами та їхніми наставниками.

При виявленні нечіткого уявлення про такий метод виконання завдання, з метою позитивного налаштування на виконання цього завдання куратор проводитиме консультативну, роз'яснювальну роботу з приводу етапів здійснення цього завдання. Для зручності розуміння й усвідомлення процесу створення дослідного проекту, студентам пропонується теоретична схема характеристик основних етапів проектної діяльності, адаптована Л. Кандрашовою [3, 203].

Отриманий досвід допоможе студентам сформувати впевненість у власних професійних силах, дати адекватну оцінку своїм силам і можливостям, набути досвіду професійної праці, усвідомити, що формування професійних рис особистості можна й потрібно розпочинати ще під час навчання у вищій школі.

Старанність під час виконання своїх проектів стане підтвердженням ставлення студентів до їх професійної діяльності. При втіленні своїх задумів, можна очікувати від студентів серйозності, самоорганізованості, комунікабельності, працьовитості, що сприятиме подібному ставленню до виконання своїх справжніх обов'язків у майбутній професії.

Розвиток професійних здібностей, підвищення рівня готовності до нестандартної професійної діяльності – це мета індивідуалізації позааудиторної виховної роботи.

Особистісно-професійний розвиток студентів активно проходить в процесі позааудиторної діяльності. У цьому сенсі освітнє середовище університету насичене найрізноманітнішими можливостями, сприяє формуванню й розвитку багатьох професійно важливих особистісних якостей: уміння спілкуватися з людьми, діяти в команді, приймати рішення, брати відповідальність на себе. Така діяльність розвиває творчі здібності, креативне мислення, формування лідерських якостей. Усе це створює неповторну атмосферу навчального закладу, у якій розгортається життєдіяльність студентів. Застосування різноманітних форм у поза аудиторній виховній роботі з урахуванням індивідуальних інтересів і потреб студентів позитивно і ефективно впливає на формування особистості майбутнього спеціаліста. Потужний вплив індивідуальних, колективних, групових форм і методів позааудиторної роботи – в їх єдності та взаємозумовленості у процесі формування і становлення особистості студентів.

Список використаних джерел

1. Гаврилюк О. О. Формування комунікативної культури майбутніх учителів засобами позааудиторної роботи: Автореф. дис... канд. пед. наук 13. 00. 04 «Теорія та методика професійної освіти» / Оксана Олександрівна Гаврилюк. — Кіровоград : 2007. — 20 с.
2. Зеер Э. Ф. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход : учеб. пособие / Э. Ф. Зеер, А. М. Павлова, Э. Э. Сыманюк. — М. : Московский психолого-социальный институт, 2005. — 216 с.
3. Кандрашова Л. І. Активізація навчально-професійної діяльності студентів-агрономів засобами проектних технологій / Л. І. Кандрашова // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». — Т 25(64). — 2012. — № 3. Ч. 1. — С. 200—208.
4. Ковшун Н. Е. Анализ та планування проектів: навчальний посібник / Н. Е. Ковшун — К. : Центр учбової літератури, 2008. — 344 с.
5. Кондрашова Л. В. Формирование профессионально-нравственных убеждений студентов в системе учебно-воспитательной работы педвуза / Л. В. Кондрашова // Материалы межвузовской научно-практической конференции, посвященной вопросам совершенствования подготовки учителя. — Херсон, 1990. — С. 70—72.
6. Марачковская О. Л. Поведенческая гибкость как условие успешности профессиональных действий менеджера образования / О. Л. Марачковская // Педагогика высшей и средней школы : сборник научных работ / гл. ред. проф. В. К. Буряк. — Кривой Рог : КГПУ. — 2008. — № 20. — С. 44—48.
7. Огурцов А. П. Підготовка інженера: вчора, сьогодні, завтра / А. П. Огурцов, В. В. Залішук. — Дніпродзержинськ : Видавництво ДДТУ, 2006. — 572 с.

References

1. Havrylyuk O. O. (2007). Formuvannya komunikatyvnoyi kultury maibutnih uchyteliv zasobamy pozaaudytornoyi roboty [The formation of communicative culture of future teachers by means of extracurricular work]. Extended abstract of candidate's thesis. Kirovograd [in Ukrainian].
2. Zeer E. F. (2005) Modernizatsia profesionalnogo obrazovania: kompetentnostniy podhod [Modernization of professional education: competence approach]. Moscow, 216 [in Russian].
3. Kandrashova L. I. (2012) Aktyvizatsiya navchalno-propheziynoi diyalnosti studentiv-agronomiv zasobamy proektnykh tehnologiy [Activation of training and professional activity of agronomist students by means of project technologies]. Academic notes of Taurida National University 25 (64), 200-208 [in Ukrainian].
4. Kovshun N. E. (2008) Analiz ta planuvannya proektiv: navchalniy posibnyk [Analysis and project planning: tutorial]. Kyiv: Tsentr uchbovoyi literatury, 344 [in Ukrainian].
5. Kondrashova L. V. (1990) Formirovanie profesionalno-nravstvvennyh ubezhdeniy studentov v sisteme uchebno-vospitatelnoy raboty pedvuza [The formation of professional and moral convictions of students in system of training and educational work of pedagogical university]. 1990 Materials of interuniversity scientific-practical conference devoted to the issues of improving teacher training, 70-72 [in Russian].

6. Marachkovskaya O. L. (2008) Povedencheskaya gibkost kak usloviye uspehnosti profesionalnyh deystviy menedzhera obrazovaniya [Behavioral flexibility as a condition of professional actions success of education manager]. 2008 Pedagogy of higher and secondary schools: a digest of scientific works, 20, 44-48 [in Russian].
7. Ogurtsov A. P. (2006) Pidgotovka inzhenera: vchora, syogodni, zavtra [Engineer training: yesterday, today, tomorrow]. Vydavnytstvo DDTU, 572 [in Ukrainian].

Кузьменко Н. В. Применение разнообразных форм внеаудиторной воспитательной работы с учетом индивидуальных интересов и потребностей студентов

Статья посвящена исследованию влияния применения различных форм внеаудиторной воспитательной работы с учетом индивидуальных интересов и потребностей студентов на формирование личности студента. Раскрываются недостатки воспитательных форм групповой работы. Подтверждается, что индивидуализация внеаудиторной работы направляет воспитательные приемы на развитие способностей, качеств личности, которые снимают напряженность и конфликтность в поведении, стимулируют педагогическое взаимодействие, сотрудничество и сотворчество студентов и преподавателей в различных формах ее организации. Обосновывается, что метод проектов способствует формированию личности будущего специалиста.

Ключевые слова: студент, внеаудиторная воспитательная работа, индивидуализация, высшее техническое учебное заведение, метод проектов.

Kuzmenko N. Application of various forms of extracurricular educational work, taking into consideration students' individual interests and needs

The article is devoted to the study of impact of the use of various forms of extracurricular educational work, taking into consideration students' individual interests and needs to form student's personality. The shortcomings of educational forms of group work are revealed. It is confirmed that the individualization of extracurricular educational work directs educational methods to the development of abilities, qualities of personality that relieve tension and conflict in behavior, stimulate pedagogical interaction, cooperation and co-creation of students and teachers in various forms of its organization. It is substantiated that the method of projects contributes to the formation of future specialist personality.

The essence of educational process individualization in higher school is to help the future specialist to reveal his creative potential, to identify the features of his own personality. Individualization of educational process is a purposeful system of studying the personality of a future engineer and creating the conditions for his professional growth in the process of active participation in extracurricular educational classes. Realization of the investigated phenomenon can be carried out through the project «Rationalization of scientific and technical experience» with students' participation in the exhibition of their scientific achievements, through the contest of innovative proposals and defense of constructive works of students.

The experience gained will help students to form confidence in their own professional skills, to give an adequate assessment of their strengths and abilities, to gain experience in professional work, to realize that the formation of professional personality features can and should be started even while studying at a higher school.

Key words: student, extracurricular educational work, individualization, higher technical education institution, project method.

Стаття надійшла до редколегії 15.12.2017